

KATARZYNA GARWOL

Hejt w internecie – analiza zjawiska

Hate in the Internet – Analysis of the Phenomenon

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, Katedra Informatyki, Polska

Streszczenie

Artykuł podejmuje problem internetowego hejtu, zwłaszcza w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Po wstępnej analizie, czym jest to zjawisko i jakie są jego odmiany, opisano wybiórczo badania, które pojawiły się na ten temat na polskim gruncie. W końcowej części została podjęta próba odpowiedzi na pytanie, jak z internetowym hejtem walczyć oraz jak go unikać.

Słowa kluczowe: mowa nienawiści, hejt, troll, internet.

Abstract

The article takes up the problem of the Internet hate, especially relating to children and youth. After the introductory analysis of the essence of the phenomenon and its types, there follows the description of the research of this topic which has appeared on the Polish ground. In the last part there has been undertaken an attempt to answer a question how to fight and avoid hate.

Key words: hate speech, hate, troll, Internet.

Wstęp

Wolność w internecie jest wartością, której internauci bronią z całych sił. Było to widać chociażby w czasie sporu wokół ACTA, który dotyczył m.in. problemu rozpowszechnienia dzieł prawnie chronionych poprzez internet [Internet 1]. Wolność tę jednak niektórzy rozumieją opatrnie, jako brak jakichkolwiek granic, zwłaszcza jeśli chodzi o wolność wypowiedzi. Na tej kanwie powstało zjawisko zwane internetowym hejtem, polegające przede wszystkim na złośliwym, często raniącym komentowaniu zachowań, postaw czy wyglądu innych ludzi.

Niniejszy artykuł w przekrojowy sposób opisuje zjawisko hejtu w sieci. Stawia on podłoże do przeprowadzenia badań własnych autora na temat bycia zarówno ofiarą internetowego hejtu, jak i samym hejterem. Badania zostaną przeprowadzone wśród dzieci i młodzieży, a ich wyniki będą porównane z podobnymi badaniami prowadzonymi w innych krajach.

Definicje oraz odmiany hejtu i hejterów

Określenie hejt pochodzi od angielskiego słowa „hate”, czyli nienawidzić. Innym terminem określającym niektóre wrogie zachowania w sieci i poza nią jest „mowa nienawiści”, który wywodzi się od angielskiego określenia *hate speech*. Polski system prawny w odróżnieniu od austriackiego, brytyjskiego czy amerykańskiego nie zawiera pojęcia „mowa nienawiści”. Zjawisko to trudno zdefiniować z uwagi na fakt, iż jest silnie uzależnione od kontekstu, ale patrząc na nie szeroko, można określić je jako przypisywanie negatywnych cech, wzywaniu do podejmowania dyskryminujących działań wymierzonych w określoną grupę społeczną, do której przynależność postrzegana jest jako naturalna, a nie dokonana z wyboru [Bychawska-Siniarska 2013: 6–7].

S. Łodziński w ekspertyzie Kancelarii Sejmu określa „mowę nienawiści” jako ustne lub pisemne wypowiedzi, a także poniżanie, wyszydzenie i oskarżanie grupy lub jednostki z powodów po części od niej niezależnych. Może to być przynależność rasowa, etniczna czy religijna, a także płeć, orientacja seksualna, kalectwo, przynależność do grupy społecznej, terytorialnej, do określonego zawodu czy mówienie określonym językiem [Łodziński 2003: 5].

Nie wszystkie wrogie lub agresywne wypowiedzi w internecie można nazwać mową nienawiści. Nieco inne znaczenie ma tzw. hejtowanie, przez które rozumie się wypowiedzi agresywne, przekraczające granice kultury wypowiedzi, a jednocześnie niespełniające wszystkich warunków do tego, aby je zakwalifikować do pojęcia „mowy nienawiści” [Internet 2].

Oprócz hejtowania w internecie występuje także trollowanie. Jest to antyspołeczne zachowanie, które charakterystyczne jest do forów dyskusyjnych oraz innych miejsc w przestrzeni wirtualnej, w których prowadzi się dyskusje. Polega ono na zamierzonym wysyłaniu napastliwych, kontrowersyjnych i często też nieprawdziwych przekazów, które mają na celu obrażenie lub ośmieszenie innych użytkowników dyskusji. Osoby, które trollują, nazywane są trollami, a miejscem ich działania są grupy i listy dyskusyjne, fora internetowe, czaty itp. [Wawrzyniak 2015: 35].

Osoby, które hejtują, to hejterzy. Hejterzy różnią się od troli, którzy prowokującymi komentarzami zwracają zwłaszcza do zwrócenia na siebie uwagi, nie głosząc przy tym swojej opinii na dany temat. Hejter wyraża swoje poglądy zdecydowanie, zamieszczając negatywne komentarze pod adresem innych użytkowników. Komentuje, aby znieważać. Jego celem są zazwyczaj celebryci i osoby publiczne. Komentarze hejterów mogą być uznane za prześladowanie i cyberprzemoc, gdyż są zazwyczaj agresywne i obraźliwe [Wawrzyniak 2015: 35–36].

Określenia „troll” i „hejter” często są używane zamiennie, choć ich działalność w sieci ma inne podłoże i inny cel. Jedni i drudzy natomiast tworzą złośliwe treści, które mogą razić lub ranić innych użytkowników cyberprzestrzeni.

Wybiórczy przegląd polskich badań na temat hejtu w sieci

Zjawisko hejtu w internecie pojawiło się stosunkowo niedawno, dlatego brak szeroko zakrojonych badań podejmujących ten problem na gruncie polskim. Z uwagi na to, iż jest to zjawisko groźne i co gorsza, w niektórych kręgach wydaje się społecznie akceptowane, badania takie są niezbędne, aby zobrazować konsekwencje, jakie mogą płynąć z mowy nienawiści i hejtu w sieci, i pomóc w walce z nimi.

Większość badań na temat omawianego zagadnienia dostępnych jest w wersji online, jedynie nieliczne są wydane w formie publikacji książkowych. Jednym z raportów dostępnych w internecie są badania SW RESEARCH. Objęto nimi 800 internautów w wieku 16–64 lata, dobierając próbę tak, aby odpowiadała strukturze Polaków w tym przedziale wiekowym. Dane pochodzą z roku 2015. Wynika z nich, że ponad połowa internautów (53,4%) przynajmniej raz spotkała się z hejtem w sieci. Co czwarta badana osoba padła ofiarą hejtera, a 11,3% sama nim była. Częściej hejtowali ludzie młodzi (do 24. roku życia) z wykształceniem średnim lub zawodowym, zamieszkujący w dużych i średnich miastach. Ponad 50% respondentów uznało, że hejterem jest osoba, przez którą przemawia zawiść, cechuje ją również zazdrość (45%) oraz poczucie odrzucenia (29,9%). Co trzeci badany przyznał, że pozostawia pozytywne komentarze pod zdjęciami swoich znajomych. Zazwyczaj robili to ludzie pomiędzy 24. a 35. rokiem życia, mieszkający w miastach o średniej wielkości (od 200 do 500 tys. mieszkańców), których dochód przekraczał 8 tys. zł miesięcznie. Byli więc to zazwyczaj młodzi i zamożni mieszkańcy miast [Internet 3].

Najważniejsze jak dotychczas i najbardziej kompleksowe analizy na temat mowy nienawiści oraz hejtu w sieci zostały przeprowadzone w 2014 r. przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami UW na zlecenie Fundacji im. S. Batorego w ramach programu „Obywatele dla Demokracji”. Objęto nim ogólnopolską reprezentatywną próbę 1007 dorosłych osób oraz 653 uczniów szkół średnich w wieku 16–18 lat. Respondenci deklarowali, że mieli bardzo częsty kontakt z mową nienawiści w sieci. 70% badanych zetknęło się w internecie z rasistowskimi wypowiedziami o osobach ciemnoskórych, a 77% z homofobiczną mową nienawiści. Dla porównania w bezpośrednim otoczeniu 43% dorosłych Polaków słyszało wypowiedzi homofobiczne, a 49% słyszało z ust znajomych wypowiedzi, które obrażały Romów. Jak widać z powyższych danych, hejterzy w sieci są bardziej odważni niż w życiu realnym, gdyż tam ukryci są pod maską anonimowości i przez to bardziej otwarcie wypowiadają swoje opinie [Internet 4].

Kolejnym wartym uwagi opracowaniem jest raport z badania będącego częścią projektu „Internet bez nienawiści” realizowanego w ramach programu „Obywatele dla Demokracji”, który finansowany jest z Funduszy EOG. Badanie odbyło się w 2014 r. i wzięło w nim udział 38 osób w wieku 12–18 lat. W jego

ramach przeprowadzono 5 wywiadów grupowych i 10 indywidualnych oraz poddano analizie ocenę zjawiska mowy nienawiści w internecie przez młodzież oraz jej doświadczenie w tym obszarze i sposób reagowania na zjawisko hejtu w sieci. Jak wynika z przeprowadzonych analiz młodzi ludzie hejt uważali za termin zupełnie naturalny, co było widoczne zwłaszcza wśród gimnazjalistów, rzadziej wśród uczniów szkoły średniej. Termin hejt definiowali jako „obrażanie takie anonimowe” (chłopiec, 15 lat) lub „obrażające różne takie teksty” (dziewczynka, 14 lat). Przykładami hejtu dla dzieci były negatywne komentarze pod zdjęciami, zwłaszcza na Facebooku, które często doprowadzają do usunięcia zdjęcia. Dzieci wspominały również o przerabianiu zdjęć i wrzucaniu ich na strony np. pornograficzne oraz o przesyłaniu nieprzyjemnych zdjęć czy wulgarnych filmów. Zwracały też uwagę na przeklinanie w internecie oraz na kłótnie znajomych na portalach społecznościowych, podczas których obie strony wzajemnie się obrażając, ujawniają publicznie prywatne informacje na temat rozmówcy. Badani zwrócili uwagę na tzw. *hate page*, czyli strony, na których osoby się gromadzą i wypowiadają przeciwko innej osobie. Takie profile można znaleźć na Facebooku i są one zakładane zwłaszcza przeciwko sławnym osobom, ale co zwłaszcza niepokoi, także przeciwko rówieśnikom [Internet 2].

Realizowane na zdecydowanie większą skalę było badanie pt. „Hejt w Internecie” odbywające się w roku 2015 w ramach kampanii społecznej „Recepta na hejt”. Przeprowadzono je za pomocą ankiety na grupie 522 respondentów w wieku 16–85 lat. Ciekawe wnioski można wyciągnąć, analizując odpowiedzi respondentów dotyczące wpływu hejtu na wiarygodność poszczególnych osób. 37% osób uznało, że lekarz, który jest atakowany przez hejterów, jest dla nich tak samo wiarygodny jak ten bez negatywnych komentarzy. 35% odpowiedziało, że jest to jednak problem w niewielkim stopniu wpływający na wiarygodność. Ponad ¼ stwierdziła, że wiarygodność takiego lekarza jest dużo mniejsza. Inaczej rzecz się ma w odniesieniu do polityków. Dla ponad połowy badanych hejtowany polityk jest tak samo wiarygodny, a dla 18% trochę mniej wiarygodny. Niecała ¼ respondentów odpowiedziała, że jest dużo mniej wiarygodny. Najmniej szkodliwy hejt okazał się dla celebrytów. 13% badanych uznało, że hejtowany celebryta jest trochę mniej wiarygodny, 6%, że dużo mniej wiarygodny, a 6% odpowiedziało, że jest wręcz bardziej wiarygodny [Internet 5].

Pole do badań na temat internetowego hejtu na polskim gruncie jest olbrzymie i ciągle niezagospodarowane. Z nielicznych raportów, które pojawiają się na ten temat zwłaszcza w sieci i są udostępniane przede wszystkim przez ośrodki badawcze i fundacje, wynika, że polski hejter podobnie jak jego koledzy z innych krajów obraża zazwyczaj celebrytów, polityków, rzadziej osoby znajome, które są w stanie zidentyfikować go z imienia i nazwiska.

Walka z hejtem

Walka z hejtem w sieci nie jest prosta, bo przeciwnik jest trudny do zidentyfikowania i przez to wydaje mu się, że też bezkarny, co oczywiście jest pozorne. Z przywołanych wcześniej badań SW RESEARCH wynika, że zdecydowana większość internautów (70,1%) uważa, iż należy podjąć walkę z nienawiścią w sieci. Najczęściej uważają tak osoby młode (do 24. roku życia), osoby, które ukończyły 50 lat, oraz kobiety. Ponad połowa respondentów (59,3%) uważa, iż dobrym pomysłem na zatrzymanie fali hejtu jest usuwanie przez administratora danego portalu złośliwych komentarzy. Można również blokować IP hejtera lub zgłaszać posty jako hejty (46,5%). Prawie połowa badanych (45,2%) uznała, iż do karania tego typu zachowań można również stosować odpowiednie przepisy Kodeksu karnego [Internet 6].

Aby walczyć z opluwaniem w sieci, fundacje społeczne podejmują działania zmierzające do walki, a może też i w przyszłości wyeliminowania tego zjawiska. Jedną z istotniejszych inicjatyw jest zainaugurowana 16 kwietnia 2016 r. w Pałacu Prezydenckim nowa kampania społeczna Fundacji Dzieci Niczyje – „Przytul hejtera”. Celem jej jest uświadomienie młodzieży szkodliwości hejtu oraz mowy nienawiści, a także sposobów reagowania na te zjawiska. By ośmieszyć hejterów, prezentuje się ich w humorystyczny sposób, jako osoby, które nie mają nic ciekawego do zaoferowania, więc jedyne co potrafią, to obrażać ludzi. Z drugiej strony wystosowano apel do ofiar hejtu, aby nie brały go do siebie i potrafiły reagować na agresję. W tym celu nagrano teledysk „Przytul hejtera”, przygotowano spot telewizyjny, spot radiowy, reklamę prasową oraz serię materiałów graficznych, które można wykorzystać w odpowiedzi na hejt [Internet 7].

Czy te działania przyniosą skutek okaże się prawdopodobnie za jakiś czas, gdy porówna się skalę hejtu na przestrzeni lat i skutki jego działania na użytkowników sieci.

Podsumowanie

Internetowy hejt ma różne odmiany, bo różne są motywy i sposoby działania osób hejtujących. Nawet ludzkie tragedie życiowe, takie jak chociażby śmiertelny wypadek syna znanego prezentera, są pożywką dla hejterów. Znany też jest przypadek 14-latką, który popełnił samobójstwo, nie mogąc wytrzymać szykanowania ze strony kolegów z klasy, którzy naśmiewali się z jego rzekomego homoseksualizmu. Po tej tragicznej śmierci fala nienawiści przeniosła się do internetu, gdzie na portalach społecznościowych powstawały profile, na których młodzi ludzie obrażali nieżyjącego nastolatka i deptali jego pamięć. Jednym z bardziej wymownych fanpage'ów został nazwany „Dominik Szymański, do brze, że zdechł” [Internet 8].

Zjawisko to zaskakuje nawet pedagogów i psychologów; wydaje się, że obrażanie w sieci staje się popierane i akceptowane przez sporą grupę internautów.

Aby temu przeciwdziałać, na pewno konieczna jest edukacja w tym zakresie od najmłodszych lat, poprzedzona uwrażliwieniem na ten problem pedagogów, którzy muszą znać zagrożenia płynące z obszaru nowoczesnych technologii i reagować na nie w odpowiedni sposób w odpowiednim czasie.

Literatura

Bychawska-Siniarska D (2013), *Zjawisko mowy nienawiści w sieci* [w:] *Mowa nienawiści w Internecie: jak z nią walczyć?*, red. D. Bychawska-Siniarska, D Głowacka, Warszawa.

Internet 1: https://pl.wikipedia.org/wiki/Anti-Counterfeiting_Trade_Agreement.

Internet 2: J. Włodarczyk, *Mowa nienawiści w internecie w doświadczeniu polskiej młodzieży*, <http://www.mowanienawisci.info/wp-content/uploads/2014/10/Mowa-nienawi%C5%9Bci-w-internecie-w-do%C5%9Bwiadczeniu-polskiej-m%C5%82odzie%C5%BCy.pdf>.

Internet 3: <http://interaktywnie.com/biznes/newsy/raporty-i-badania/hejt-w-sieci-co-o-nim-sadzimy-najnowsze-badania-251465>.

Internet 4: <http://uprzedzuprzedzenia.org/czym-mowa-nienawisci/hejt-w-polsce-diagnoza/>.

Internet 5: M. Czaplicka, *Hejt w Internecie. Raport ilościowy*, <http://wobuzz.com/hejt/wp-content/uploads/2015/09/raport-o-hejcie-w-sieci.pdf>.

Internet 6: <http://www.marketing-news.pl/message.php?art=45350>.

Internet 7: <http://fdn.pl/jak-reagowac-na-hejt-w-sieci-przytul-hejtera-nowa-kampania-fdn>.

Internet 8: <http://www.tvp.info/20712085/jednego-w-rurkach-mniej-szydercze-profile-i-agresja-wobec-14latka-ktory-popelnil-samobojstwo>.

Łodziński S. (2003), *Problemy dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce (polityka państwa, regulacje prawne i nastawienia społeczne)*, raport nr 219, Kancelaria Sejmu. Biuro studiów i Ekspertyz, Warszawa.

Wawrzyniak M. (2015), *Hejtoholik, czyli jak zaszczerpić się na hejt, nie wpaść w pułapkę obgadywania oraz nauczyć zarabiać się na tych, którzy Cię oczerniają*, Gliwice.